

Dr. H. Klink, Hoornaar

Jezus en de profetie van Daniël

*"Wie zeggen de mensen, dat de Zoon des mensen is?"
"Zalig zijt gij, Simon Barjona, en op deze rots zal ik mijn
gemeente bouwen."*

Mattheüs 16:13 – 20.

Als de Here Jezus Christus de bovenstaande vraag stelt, ligt de tijd van zijn optreden in Galilea grotendeels achter Hem. Hij heeft er veel wonderen verricht, veel tekenen gedaan. Hij deed dat om duidelijk te maken, dat in Hém het koninkrijk der hemelen gekomen was.

Het moment waarop Christus deze vraag stelt, was dan ook buitengewoon plechtig en belangrijk. Zó belangrijk dat alle synoptische Evangelien er melding van maken. Het is een hoogtepunt in het aardse optreden van Christus. Ondanks het feit dat velen in Hem niet meer zagen dan een profeet of een herleefde Johannes de Doper, bleek dat in de kleine kring van zijn trouwe volgelingen het besef doorgedrongen wie Hij was. Want Petrus riep in enthousiasme uit: "U, U bent de Christus, de Zoon van de levende God."

Hoe heeft het Christus verheugd dat het geheimenis voor Zijn discipelen opengegaan was dat Hij de *Zoon van God* is! Wat heeft Hij er naar uitgezien dat zij tot déze belijdenis zouden komen. Er is zelfs veel voor te zeggen dat Hij door de wijze waarop Hij zijn vraag stelde het laatste beletsel dat deze belijdenis in de weg zou staan, heeft weggenomen. Het is namelijk opmerkelijk dat de Here Jezus in de vraag die Hij aan de discipelen stelt, zelf al een richting wijst. Hij vraagt: "wie zegt Gij, dat de *Zoon des mensen* is." Wie de Evangelien zorgvuldig leest, zal merken dat de Here Jezus zichzelf vooral in deze tijd en daarna de *Zoon des mensen* ging noemen.

Het is onmiskenbaar zo, dat Hij bij deze woorden het boek Daniël in gedachten heeft gehad. In één van Daniëls visioenen wordt de *Zoon des mensen* omschreven als degene die op de wolken voor de troon van God verschijnt. God zit als de Oude van de Dagen op Zijn troon en voert heerschappij over de aarde, waar het gist en woelt. Als de *Zoon des mensen* voor Hem verschijnt ontvangt *Deze*, zonder strijd te voeren, alle macht over alle volkeren, natiën en tongen (Daniël 7: 13,14). Hij is degene die van God de heilsheerschappij ontvangt over alle volkeren.

Zijn wij ons bewust van de reikwijdte van deze woorden van Christus? We lezen in de Evangelien dat Hij kort na de belijdenis van Simon Petrus zijn discipelen te kennen geeft dat Hij naar Jeruzalem moet gaan. Hij zegt erbij dat het is om daar te lijden en te sterven en uit de doden op te staan. Het

Inhoud

Jezus en de profetie van Daniël Dr. H. Klink, Hoornaar	p. 49
Kerkegeld Ds. L.J. Geluk, Rotterdam	p. 50
Netto inkomen predikanten onder druk! J.A. van Bergeijk	p. 52
Een stem uit Engeland Dr. H. Klink, Hoornaar	p. 53
De Naardense Bijbel Drs. J.G. Barnhoorn, Nunspeet	p. 55

Een woord van Blaise Pascal

De profetenwoorden waren voor verschillende uitleg vatbaar. Sinds Jezus Christus zijn ze dat niet meer.

is duidelijk dat de discipelen van deze woorden weinig begrijpen. De contouren die open zijn gegaan voor Christus met betrekking tot zijn heilswerk, zijn dat voor hen volstrekt niet! Ze tasten in het duister. Wat wil Christus? Wat zal de toekomst brengen? Natuurlijk is het hun bekend dat er in Jeruzalem veel vijandschap heerst tegen hun Meester. Vandaar hun aanvankelijk verzet, hun aarzelingen en hun twijfels. Is het nodig daarheen te gaan? Maar... hun Meester is vastbesloten. Hij wil het lijden aanvaarden, omdat Hij ziet dat de Vader Hem daartoe roept.

Maar uit alles blijkt dat Hij deze priesterlijke gang naar Jeruzalem maakt in het besef dat Hij de Zoon des mensen is, de door God bestemde Heilskoning die alle macht ontvangen zal over de hemel en de aarde, ja over alle volkeren, tongen en natiën. Dat besef heeft Christus gedragen, al de dagen van zijn lijden tot op het laatste toe.

En in dit uitzicht heeft Hij zijn drie trouwste discipelen willen inwijden. We lezen dat Hij hen, voordat Hij de reis naar Jeruzalem aanvaardde, meenam op een berg. De heuvel zou later de berg der verheerlijking gaan heten.

Daar begon zijn aangezicht te blinken als het licht. De drie discipelen zagen Hem in hemelse heerlijkheid! Vervolgens was er een wolk. En uit die wolk een stem: "Deze is Mijn geliefde Zoon, hoort naar Hem!" Toen zagen zij Elia en Mozes. Zij spraken met Hem over de weg die Hij te gaan had: naar Jeruzalem, door het lijden en sterven heen totdat Hij het doel bereikt zou hebben: zijn verheerlijking.

De discipelen moeten uit dit gesprek iets opgemaakt hebben over het lijden dat Christus tegemoet gaat. Maar

tegelijk licht er iets op van wat Daniël in zijn visioen heeft gezien. Sterker: wat Daniël zag, speelt zich hier direct voor hun ogen af: Er was een wolk, de Vader was er, Christus zelf als de Zoon des mensen in de nabijheid van de Vader en dan de stem van de Vader, die zegt: "Deze is Mijn geliefde Zoon."

Zullen ze er veel van begrepen hebben? Het heeft er veel van weg dat zij er alleen een indruk van over hielden en niet veel meer. De weg die Christus ging was te groots voor hen, te veelomvattend. Zij konden er niet bij. Maar later hebben ze erop teruggezien. Toen is veel voor hen duidelijk geworden. Dáár, op de berg bleek al welk een heerlijkheid Christus had. En ... zij hebben beseft, dat ook in de weken die volgden, waarin Christus zijn kruis op zich nam, die heerlijkheid niet van Hem geweken is. Zelfs niet aan het kruis. Het móest daarom wel uitlopen op de opstanding uit de doden.

Want Christus is de *priester*, die vol liefde en mededogen zijn weg ging, die leed onder de zonde en het ongelooft van de mensen, maar tegelijk was Hij de *Zoon des mensen*, die in de weg van het lijden, voor de Vader zou treden als in Daniël 7 en die ontvangen zou alle macht en heerlijkheid. Kortom: Hij is een Priesterkoning, die als koning en in priesterlijke bewogenheid zijn gemeente leidt, door alle tijden heen.

Zijn gemeente. Daarover sprak Hij tot Petrus. De gemeente..., die gegrond is op een rots. En die rots is de belijdenis die Petrus uitspreekt: U, die Uzelf de Zoon des mensen noemt, bent Góds Zoon. Ofwel: U, Heiland, die daar lijdt en sterft om deze wereld het leven te geven... Gij zijt Gods Zoon, de door God aangewezen Wereldheiland. Dát is de kernbelijdenis van het christelijk geloof.

Ds. L.J. Geluk, Rotterdam

Kerkegeld

Boekhouding LDC

Op drie manieren is de laatste maanden de combinatie "kerk" en "geld" binnen de Protestantse Kerk in Nederland in het nieuws gekomen. Eerst was er het bericht dat de boekhouding van de algemene kerk op een geheel ondoorzichtige wijze plaatsvindt. Verliezen zouden op een slimme wijze worden versluierd. Te korten zouden worden weggewerkt door bedragen uit het vermogen op te nemen of inkomsten een oneigenlijke bestemming te geven. Wat daarvan waar is, is voor een kerklid moei-

Colofon

Ecclesia, voorheen 'Kerkblaadje', is een uitgave van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge en verschijnt zaterdags om de veertien dagen.

Redactie: Drs. M. den Admirant, Ds. J.K. Vlasblom, Mw G.M. van Ommen-Middelkoop

Eindredactie: Ds. L.J. Geluk en Dr. H. Klink

Vaste medewerkers:

Drs. J.G. Barnhoorn, Dhr. T. van Es, Dr. R. Fernhout, Dr. M. Verduin en Ds. I.J. Wisse.

Redactieadres: Dorpsweg 11, 4223 NA Hoornaar, tel. 0183-581321

Internet-adres: www.ecclesianet.nl

Abonnementsprijs: € 19,50 per jaar

Administratie: Baron Bentinckstraat 51, 7731 EK Ommen tel. 0529 456729. Postbankrekeningnr. 88 71 47

Adm. Ecclesia/Kerkblaadje te Ommen of Bankrekeningnr. 34.89.69.619 t.n.v.

St. Vrienden van Kohlbrugge te Ommen

Druk: drukkerij Ridderprint, Ridderkerk

lijk na te gaan, maar de beschuldiging kwam van uiterst deskundige zijde. Het was prof. dr. M.P. van Overbeeke, emeritus-hoogleraar belastingrecht en lid van het bestuur van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer die de wijze van boekhouding hekelde: er zou geen tekort zijn van iets meer dan één miljoen, maar wel van zeven miljoen!

Omvang LDC

Hiermee hangt samen dat plotseling bekend werd dat het Dienstencentrum in Utrecht financiële problemen heeft. Nu was dat wel te voorzien. Bij de aankoop van het Militair Hospitaal en de ombouw daarvan tot het zenuwcentrum voor de SoW-kerken, dadelijk de nieuwe Protestantse Kerk, hebben verstandige mensen al direct geprotesteerd, omdat die "jas" vele maten te groot was. Maar onverstand had de leiding en het moest doorgaan en het is ook doorgegaan. In de leiding van SoW was een harde kern die niet aanspreekbaar was voor welk redelijk argument ook. Wanneer later de archieven opengaan, ligt hier een interessant veld van onderzoek voor een promovendus of promovenda. Dan kan ook de balans worden opgemaakt welke winst, geestelijk gezien én materieel, dit proces en het eindresultaat daarvan heeft gebracht.

Tegen de tijd dat het gebouw feestelijk werd geopend (1 december 1999) werd bekend dat er ongeveer 400 mensen zouden werken, ten dienste van de 2250 gemeenten met haar 2,8 miljoen leden. Maar het "mene, mene, tek el upharsin" stond al op de wanden geschreven.

Het ledental ligt nú al beneden de 2,5 miljoen en te voorzien is dat – droevig genoeg – dit getal de komende jaren verder snel zal dalen. Bij het totstandkomen van de PKN is hierover niet *wezenlijk* over gesproken. Integendeel. De leiding verkeerde in een hoerastemming. Zij was enthousiast. Van de nieuwe kerk zou nieuw elan uitgaan! Hoevelen zouden dit toen geloofd hebben? Het was onder anderen prof. dr. C. Graafland, die in een gesprek met de algemeen-secretaris, dr. B. Plaisier, sprak van de vorming van de PKN als een "historische vergissing". In dat gesprek werd ook gezegd dat deze kerk gemiddeld per jaar 60.000 (!) leden verliest.

Nu begint deze trieste realiteit door te dringen: de algemeen directeur van het landelijk dienstencentrum, de heer Haaije Feenstra, heeft 13 maart jl. een bezuinigingsrapport aangeboden. Daarin wordt geschat dat de PKN in 2015 van haar ledenbestand 25% verloren zal hebben. Daarom dient het personeelsbestand te worden ingekrompen: het aantal arbeidsplaatsen moet van 390 naar 240 worden teruggebracht en het aantal regionale dienstencentra van negen naar vier. Ook wordt geschat

dat het aantal predikanten in actieve dienst in 2015 met 40% gedaald zal zijn, waar tegenover staat dat een aantal predikanten in deeltijd werkzaam zal zijn, alsook kerkelijke werkers die geen predikant zijn. De oorzaak van deze ontwikkelingen is te zoeken in het slinkende aantal kerkleden en de afnemende inkomsten.

Armoede in de pastorie?

Op nog een derde wijze kwamen "kerk" en "geld" deze weken in het nieuws: ds. R.J. Perk, predikant te Helendoorn, schreef met 135 sympathisanten een brandbrief naar de synode over de inkomenssituatie van de predikanten. Door meerdere fiscale maatregelen en het nieuwe systeem van ziektekostenverzekering nadert men in vele pastorieën de grens van armoede.

Over de geschiedenis van het inkomen van de predikant, nauwkeuriger gezegd: de inkomsten die verbonden zijn aan het bezetten van een predikantsplaats, is een boeiend verhaal te schrijven.

Met de intrede van de Reformatie genoten de predikanten van de Vaderlandse Kerk in de regel een inkomen dat van de overheid kwam, als compensatie van de vele goederen en fondsen van de kerk in de Middeleeuwen, die overheden in handen had gekregen. Die verwerving door de overheid vond overigens niet onaangevochten plaats. Een bekend voorbeeld daarvan is de stad Utrecht, waar in 1660 de predikanten Abraham van de Velde en Joh. Teellinck uit de stad werden verbannen, omdat zij niet ophielden het stadsbestuur te betichten van gedrag dat op diefstal neerkwam.

Mede als gevolg van de voortgaande geldontwaarding is vanaf ongeveer 1920 de verantwoordelijkheid van het inkomen dat verbonden is aan de predikantsplaats van een Hervormde gemeente, bij de plaatselijke kerkelijke gemeente met haar kerkvoogden gelegd. En dat is zo in de PKN gebleven.

Tientallen jaren lang was de berekening een heel eenvoudige zaak: de gemeente was ingedeeld in een bepaalde schaal en de kerkvoogdij moest ervoor zorgen dat "haar" predikant(en) volgens deze schaal werd(en) gehonoreerd. Zij mocht meer, maar niet minder uitbetalen. Behalve in zeer grote en sommige heel rijke gemeenten was dit traktement niet royaal, maar men kon er sober van leven. Bovendien had men het genot van vrij wonen. Maar de tijden zijn veranderd. De berekening van het traktement is steeds ingewikkelder geworden. De plaatselijke gemeenten krijgen het meer en meer moeilijk om financieel het hoofd boven water te houden en de belastingwetgeving schroeft steeds meer de duimschroeven aan.

Van dit laatste enkele voorbeelden. Lange tijd werd het genot van "vrij wonen" in de pastorie, dat als een

stukje inkomen werd gezien, belast met een bedrag dat eigenlijk slechts symbolisch was. Nú moet de predikant huur betalen aan de kerkvoogdij en wordt hij ook nog over een bepaalde som belast. Dat is alles vastgelegd in minutieuze regeltjes. Tot 2005 mocht de predikant een bedrag van zijn inkomen aftrekken voor de studeerkamer, waar hij immers zijn werk in de gemeente voorbereidt, dus een deel van zijn werk verricht en waar hij ook mensen ontvangt. Deze aftrek geldt vanaf dit jaar voor hem en anderen die ook onder deze regeling vielen, alleen wanneer deze studeerkamer een eigen ingang van buiten heeft en ook beschikt over een eigen geheim gemak, ofwel een eigen WC. Welke rijksambtenaar zou dit hebben bedacht? Van hoeveel pastorieën zal dit gelden? Voor werkruimten van een arts en tandarts, die zij bij hun woning hebben, zullen deze vereisten wel opgaan, maar voor die van predikanten welhaast nooit. Het gevolg is dat verwarming en verlichting van het studeervertrek nu geheel voor rekening van de predikant komen.

In de wirwar van: regulier traktement, toeslagen en verreken-posten die op toeslagen en traktementsonderdelen weer in mindering worden gebracht, is inzichtelijkheid ver te zoeken, maar – zo is gesteld door de directeur van de Predikantenbond – zou toch netto te besteden € 1.400 per maand over te blijven. Maar laten we dat niet vergeten: wanneer dit netto bedrag wordt uitgegeven, vloeit – zoals dit geldt voor ieder Nederlander – nog weer een flink percentage via de belasting toegevoegde waarde in de staatskas. Van het genoemde bedrag moet de predikant rondkomen. Als hij dat heeft: met zijn gezin. Dat is meer dan voor velen in dit land, maar minder dan voor welk academicus ook. Vergelijk dit inkomen eens met dat van een arts, een advocaat, een accountant, een docent. Hoe moet het als studieschuld moet worden afbetaald? Als er bijzondere uitgaven zijn? Als de predikant studerende kinderen heeft? Als de ouders altijd maar weer aan de kinderen moeten zeggen: “Daar moet je niet om vragen, want daar hebben wij het geld niet voor?” Wekt dat geen afkeer bij de jonge mensen van alles wat met de kerk te maken heeft? En: hoe kan men nog iets sparen voor de tijd van het emeritaat? Als die aanbreekt, moet de ambtswoning worden ontruimd, een woning gevonden, ingericht en daarheen verhuisd worden.

In een reactie op de brandbrief is opgemerkt, dat we in een tijd leven dat het gewoon is, dat echtgenoten tweeverdieners zijn. De inkomenspolitiek van de overheid is daar inderdaad op gericht. Voor de kerk betekent dit, dat de pastorie als “open huis” voor de leden van de gemeente en voor ieder die aan de pastorie aanklopt, tot het verleden gaat behoren, voorzover dit al niet is

gebeurd. In het klassieke plaatje was de domineesvrouw de rechterhand van haar man, de gastvrouw voor de bezoekers, de moeder die meestal thuis was voor de kinderen en de vrouw van de herder, die ook iets van een herderin had door mensen in knelsituaties op te zoeken. Dit alles: verleden tijd. Zoals ook de klassieke pastorie als woning bijna overal verleden tijd is. Men zie het aardige boek van dr. L.A. Sniijders *Over oude pastorieën en pastores* eens in.

De kerk heeft doorgaans niet goed voor haar dienaars gezorgd. Dat is een oude klacht. Nu echter lijkt het moment aangebroken dat zij de situatie eens goed onder ogen ziet. Hoe kunnen de predikanten zich inzetten voor kerk en gemeente, wanneer zij ondanks een zorgvuldig financieel beleid door zorgen worden gekweld, niet meer op een fatsoenlijke wijze kunnen rondkomen, op de grens van armoede moeten leven? De actie van ds. Perk heeft heel wat reacties van predikanten losgemaakt waaruit blijkt dat er schrijnende nood is in meer pastorieën dan “men” denkt.

Wat te doen? Meer lasten op de gemeenten afwentelen is in veel gevallen onverantwoord. Maar de aanslagen voor de algemene kerk en de kosten van de SMRA omlaag en tot aanvaardbare hoogte brengen zou kerkvoogdijen ruimte geven iets voor de predikanten te doen. Daarbij zou het kerkbestuur zich tot de overheid behoren te wenden en bij haar de toestand onder ogen brengen. Dan zou zij dienen te pleiten voor het onrechtvaardige dat in de belastingwetgeving predikanten vallen onder de “(kleine) zelfstandigen”. Die laatste categorie heeft uit eigen bedrijf soms grote meevallers. Voor predikanten (en pastoors) gaat dit niet op. Zij hebben geen bedrijf, hoe bedrijvig zij ook zijn. Het is de hoogste tijd dat de fiscus redelijk wordt en predikanten een eigen fiscale status geeft. Hun werk is met dat van geen enkele andere beroepsgroep gelijk te stellen. Dat mag dan in hun belastingverplichting tot uitdrukking worden gebracht. Heeft de overheid ten aanzien van gerechtigheid en “waarden en normen” geen voorbeeld te geven?

Bijlage

Op verzoek stelde de heer J.A. van Bergeijk (van.bergeijk@filternet.nl), die op het terrein van predikantsinkomens deskundig is, onderstaand overzicht samen. (red.)

Netto inkomen predikanten onder druk!

De schrijver van deze notitie vult al jarenlang pro Deo voor een zevental predikanten het aangiftebiljet inkomstenbelasting in. Aangezien ook mij de ‘armoedebrief’ onder ogen is gekomen, wil ik graag middels deze notitie mijn steentje bijdragen aan deze discussie.

Een viertal zaken, die in de afgelopen jaren rechtstreeks invloed

hebben gehad op het netto inkomen van een predikant, zal ik nader uiteenzetten. Drie van de zaken komen op het conto van de fiscus, één zaak komt op het conto van de PKN, hoewel daarbij aangetekend moet worden, dat het in geval PKN nog steeds om een voorschot gaat. Verder dient de lezer bij zijn meningsvorming mee te nemen dat het hier om een **gemiddelde** gaat van 'mijn' zevental predikanten.

1. In het jaar 2004 werd de vergoeding die belastingvrij voor gereden kilometers mocht gegeven worden verlaagd van € 0,28 naar € 0,18. Voor het jaar 2006 is het bedrag wat belastingvrij mag worden vergoed overigens verhoogd met € 0,01.

Bij een declarabel aantal kilometers van 10.077 betekende dit bij een belastingdruk van 42% een terugval van € 423,00

2. Vanaf 1 januari 2005 mogen kosten voor de studeer- of werkkamer slechts dan nog in mindering gebracht worden als aan de volgende twee voorwaarden wordt voldaan:

* de studeerkamer moet een eigen ingang van buiten hebben.

* daarnaast dient de studeerkamer een eigen toilet te hebben.

Als niet aan deze beide voorwaarden wordt voldaan, dan is geen enkele aftrek toegestaan.

Tot aan het jaar 2004 werd toegestaan dat 20% van de bijtelling voor het vrij wonen en 20% van het totale energieverbruik in mindering op het inkomen werd gebracht. Dit houdt in dat er een aftrekpost van € 1.953,00 vervalt. Bij de hierboven al genoemde belastingdruk van 42% is de tegenvaller € 820,00

3. De waarde *onroerend zaak belasting* is per 1 januari 2005 opnieuw (na vijf jaren) vastgesteld. Bij ons zevental predikanten heeft dat geleid tot een gemiddelde waarde- verhoging van 63%.

Uitgaande van de waarde van de pastorie tot en met 2004, die € 310.000,00 beliep en voor het jaar 2005 uit komt op € 505.300,00 geeft dit het volgende negatieve effect:

bij te tellen voor het vrij wonen:

2004 2,1 % over € 310.000 = € 6.510

bij te tellen voor het vrij wonen:

2005 1,4 % over € 505.300 = € 7.074

Dr. H. Klink, Hoornaar

Een stem uit Engeland

In het vorige nummer van *Ecclesia* haalde ik een recente belevenis op van een gesprek dat ik aanhoorde in een AC-restaurant, daags voor de verkiezingen. Naast mij aan een tafel spraken twee vrouwen heel luidruchtig over allerlei zaken waar je als buitenstaander niets mee te maken hebt en die je al hoogst onbehoorlijk ervaart.

Iedereen maakt zulke dingen mee, in treinen en busen. Ongegeneerd spreken mensen, heel luid soms, over dingen waar een ander met enige gêne naar hoort. Je schudt inwendig je hoofd, je glimlacht even en probeert

Het verschil van € 564,00 berekend tegen een belastingdruk van 42% levert een inkomens-achteruitgang van € 237,00 op.

Tot zover de zaken waar de fiscus de boosdoener is.

Tot slot het vierde pijnpunt.

4. De nieuwe ziektekostenverzekering brengt ook behoorlijk wat pijn met zich.

Alle factoren meewegend en meerekenend, zowel positief als negatief, zoals daar zijn:

- de vergoeding, via de PKN die hoewel het nog een voorschot is, fors is verlaagd.
- het belasting voordeel daarover, omdat de bijdrage verlaagd is, wordt het inkomen ook lager.
- de lagere premies ziektekostenverzekering die betaald moeten worden.
- daarnaast ook de aanslag die halverwege dit jaar komt, betekent dit dat een predikantsgezin er € 1.229,00 per jaar op achteruit gaat.

Als we dan deze vier onderdelen totaliseren, komen we op een terugval van € 2.709,00.

Graag wil ik bij deze berekeningen benadrukken dat het hier om een gemiddelde gaat. In sommige gevallen zijn de tegenvallers beduidend lager, echter de uitslag valt in een aantal gevallen fors hoger uit!

Als je dan zulke effecten constateert, dan komt ook de vraag naar boven, wat kun je hieraan veranderen?

Ik heb voor de duidelijkheid aangegeven dat het probleem tweeledig is: de fiscus en de bijdrage van de PKN in de ziektekosten.

Alleen door massaal als predikant je stem te laten horen bij beiden kan effect sorteren, temeer omdat het kabinet Balkenende steeds maar blijft herhalen dat het oog heeft voor het feit dat gehele groepen van de bevolking er uiteindelijk niet op achteruit mogen gaan.

je ervoor af te sluiten. Ondertussen komt onwillekeurig de gedachte bij je op: waar gaat het heen met ons land? Hoeveel mensen zijn niet stuur en richting kwijt!

Zoals gezegd: soms haal je je schouders erover op en sluit je je ervoor af. Maar er zijn momenten dat het je ráákt, omdat je ziet dat de verloedering van de samenleving zulke grote afmetingen aanneemt, zó hevig wordt, dat zij heel veel verwoest, waar het mensenleven wèl bij vaart, sterker: waar het afhankelijk van is: cultuur, gezin, kerk.

Dat viel me deze week op, toen ik in het *Reformatisch Dagblad* van woensdag 22 maart een artikel van dr. K. van der Zwaag las over de Engelse arts Anthony Daniels. Hij schrijft onder het pseudoniem Theodore Dalrymple. In dit artikel kwam diens laatste boek ter sprake *Beschaving of wat er van over is*. In het boek beschrijft hij de teloorgang van het gezin en de gevolgen daarvan voor kinderen, die straks weer als volwassenen zorg moeten dragen voor de vorige en de volgende generatie. Je vraagt je bij lezing van het boek bijna wanhopig af wat dáár van terecht moet komen.

Ik citeer uit het artikel waar het gaat over de onderklasse van de samenleving: "Hun levens zijn leeg en doelloos, zij leven voor de kick van het moment: spanning, seksueel geweld, drank- en drugsgebruik. Vooral funest is het ontbreken van stabiele gezinnen: de meeste kinderen worden geboren in gezinnen, waarin het woord 'vader' geen betekenis meer heeft, behalve dan in de strikt biologische zin. Veertig procent van de kinderen in Groot-Brittannië wordt buiten het huwelijk geboren. Echtscheiding is eerder norm dan uitzondering. Dalrymple constateert dat meer dan de helft van de Engelse huizen geen eettafel meer heeft. Schokkend citaat: "Ik vroeg de jongeman of zijn moeder ooit voor hem had gekookt. 'Niet sinds mijn stiefvader verscheen. Zij kookte voor hem, weet je, maar niet voor ons kinderen.' Ik vroeg hem wat zij – hij en zijn broertjes en zusjes – gegeten hadden en hoe ze het gegeten hadden. 'We aten gewoon wat er was', zei hij. 'We gingen op zoek als we honger hadden.' 'En wat was er dan?' 'Brood, cornflakes, chocola en dat soort dingen.' 'Dus je zat nooit aan tafel om samen te eten?' 'Nee.' Hij vertelde me zelfs dat hij de laatste vijftien jaar nooit met anderen aan tafel had gezeten. Eten was voor hem een noodzakelijk kwaad, iets wat je bijna stiekum deed en zeker geen sociaal gebeuren was.' De jongen in kwestie trof zijn geld aan op straat, eerder een jager-verzamelaar dan iemand die leeft in een hoogontwikkelde samenleving..."

Het relaas van de sympathieke Londense arts riep me in herinnering een bezoek van ons gezin enkele jaren geleden aan het Engelse Torquay, de prachtige badplaats in het zuiden van Engeland. In de weken ervoor vertelde ik dr. W. Aalders van onze vakantiebestemming. Hij kende de plaats goed en haalde herinneringen op: Torquay was een chique badplaats, waar een gezellige sfeer heerste, die ondanks het ietwat mediterrane karakter toch typisch Engels was. Het gesprek onderstreepte eens te meer hoezeer hij gesteld was op Engeland.

Met een zekere verwachting gingen mijn vrouw en ik en de kinderen op een avond naar de stad toe. En inderdaad: het is een prachtig gelegen stad. Alleen...

we kwamen midden in het uitgaansleven van de Engelse jeugd terecht. Toen ben ik geschrokken. De straten waren stampvol met opgeschoten jongelui. Voor een groot deel waren ze dronken. Er werd gejoeld, geschreeuwd en gedreigd. Jonge meisjes, tieners nog, liepen of stonden uitdagend gekleed in groepjes bij elkaar, nagezeten door jongens. Hun ogen spiedden rond, gulzig bijna: of ze gezien werden. Natuurlijk werden ze dat. De jongens kwamen ervoor.

De sfeer in het stadje was bijna dreigend, mondain tot in de uiterste graad. Je voelde je er onveilig. We kwamen er ontgoocheld vandaan. Is dit Engeland? Ja, je hoorde van hooligans en van de ongeregelde Engelse jeugd in vakantieoord. Maar ervan horen of het zien is nog iets anders. Dalrymple lijkt te zeggen: ja, dit is Engeland.

Thuisgekomen in Nederland heb ik dáár weinig van verteld aan dr. Aalders. Ik wilde zijn goede herinneringen aan enkele decennia geleden niet verstoren en bovendien: ik wist hoezeer hij zich het aan zou trekken, dat de verloedering in Engeland, waar hij altijd een zekere verwachting van had, zo ver was doorgedrongen. De vraag dringt zich op: hoe komt dit toch allemaal? En: valt er nog iets aan te doen? Dalrymple zegt over het eerste veel behartigenswaardig. Als hij de schuld érgens neerlegt, dan is dat vooral bij de intellectuele bovenklasse van Engeland. Bij schrijvers als D.H. Lawrence en Marilyn Manson. Hij wijst op het boek *Lady Chatterly's Lovers*. Daarin is seksuele obsceniteit tot norm verheven en openlijk wordt de draak gestoken met kuisheid. Het boek werd razend populair onder Britten. Een kwart van de huishoudens kreeg het in bezit. "De geest was helemaal uit de fles, het aanbod had de vraag gecreëerd en al etende kreeg men trek." Hij wijst op schokkende exposities en op de media en intellectuelen. Én... hij ziet het allemaal beginnen in de jaren zestig, de zogenaamde culturele revolutie.

Maar nu de tweede vraag: valt er nog iets aan te doen? Deze vraag wordt niet voor het eerst gesteld. In Engeland zelf heeft deze vraag ooit John Henry Newman en zijn vrienden ernstig bezig gehouden. Dat was in de jaren dertig van de negentiende eeuw. Newman zag dat het liberalisme bijna onstuitbaar in opkomst was en het baarde hem ernstige zorgen, temeer omdat er van de officiële kerk weinig te verwachten viel. Hij heeft toen zijn vrienden bij elkaar geroepen en zij hebben zich enkele dagen beraden op wat er te doen viel. Vanuit oprechte zorg!

Samen hebben ze nagedacht over de vraag in welke tijd zij leefden, wat hun roeping daarin was, ze hebben gebeden en... het plan opgevat om te gaan schrijven.

Zodoende verschenen er enkele jaren lang 'tracts', traktaten. Het ene viel gelukkiger uit dan het andere, was aansprekender dan het andere. Maar elk van deze traktaten werd gedragen door een krachtige geest, een geest die er veel voor over had om Engeland niet te laten verworden. De 'tracts' riepen veel weerstand op, maar vonden ook veel, heel veel weerklank. En de beweging die toen ontstond, wat er verder ook over te zeggen zou zijn, is voor Engeland tot veel zegen geweest. De *tracts*

werkten als een zoutend zout en de beweging heeft ertoe geleid dat er een ruimte ontstond, waarbinnen het christelijke geloof opbloeide, in de prediking, in liederen en in oprechte vroomheid, waar ook kinderen zeer van hebben geprofiteerd!

Is er, zo vraag ik me af, niet álle redenen, in Engeland en in Nederland voor een dergelijke bezinning, studie en ijver door hen, die in het spoor van deze en andere 19^e-eeuwse Reveilmensen willen gaan?

Drs. J.G. Barnhoorn, Nunspeet

De Naardense Bijbel

Vóór mij ligt een exemplaar van de "Naardense Bijbel"¹. Een zwaargewicht onder de boeken (bijna drie kilogram), schitterend uitgevoerd². Een vertaling van de hand van de Utrechtse predikant Pieter Oussoren, waaraan hij niet minder dan 32 jaar lang heeft gewerkt.

Het feit, dat deze Bijbelvertaling vrijwel gelijktijdig met "De Nieuwe Bijbelvertaling" (N.B.V.) is verschenen, brengt ons er onwillekeurig toe, beide vertalingen met elkaar te vergelijken, waarbij wij in een ommezien stuiten op het verschil in uitgangspunt, waardoor de vertalers zich hebben laten leiden.

Een van de belangrijkste vragen, zo niet de hoofdvraag, waarvoor men zich bij het vertalen gesteld ziet, is die van de verhouding tussen trouw aan de grondtekst enerzijds en het streven naar verstaanbaarheid anderzijds. Moet men zich zoveel mogelijk aan het Hebreeuwse c.q. Griekse origineel houden of dient men zich in de eerste plaats op de lezer te richten? De N.B.V., die haar ontstaan dankt aan de ervaring, dat de vertaling van 1951 met name voor jonge mensen steeds meer problemen opleverde, heeft bewust voor het laatste gekozen. Dit in tegenstelling tot de Naardense Bijbel. In zijn benadering van de grondtekst heeft Ds. Oussoren, in aansluiting aan de "Amsterdamse School", gekozen voor een "concordante" wijze van vertalen d.w.z.: een weergave, die de grondtekst zoveel mogelijk "transparant" maakt. Bepaalde Hebreeuwse en Griekse woorden, die in de vertaling van 1951 en in de N.B.V. al naar gelang het verband, waarin zij voorkomen, nu eens zus, dan weer zo zijn weergegeven, worden in de Naardense Bijbel, net als in de Staten-vertaling, vrijwel steeds door een en hetzelfde Nederlandse woord vertaald. Een vertaalprincipe, dat ook gehanteerd wordt in de spelling van een aantal persoons- en plaatsnamen in het Oude Testament, waardoor b.v. een Nebukadnezar en een Zedekia een

complete gedaanteverandering hebben ondergaan: zij zijn tot Nevoechadnetsar en Tsidkiahoe geworden.

Zangtekens

Uit het voorgaande blijkt duidelijk, dat de Naardense Bijbel heel anders van opzet is dan de meeste andere vertalingen. Dit komt allereerst hierin tot uiting, dat voor de interpunctie en de lengte van de regels in de boeken van het Oude Testament (voor Oussoren de "Hebreeuwse Bijbel"), in navolging van Buber en Rosenzweig, gebruik gemaakt is van de vele zangtekens in het Hebreeuwse origineel, die als aanwijzingen voor de voordracht in de synagoge bedoeld waren. De tekst van de Naardense Bijbel komt dan ook het best tot zijn recht, wanneer hij, overeenkomstig het doel, dat de vertaler voor ogen heeft gestaan, wordt voorgedragen, hetgeen uiteraard een gedegen voorbereiding vereist.

Indeling Bijbelboeken

Een tweede punt van verschil met de door ons gebruikte Bijbelvertalingen betreft de indeling van het Oude Testament, die, anders dan wij gewend zijn, aan het Hebreeuwse origineel is ontleend: Tora, Profeten en "Geschriften"³, terwijl ook de nummering van de psalmen die van de grondtekst is: bij de psalmen 10 (die met psalm 9 één geheel vormt) t/m 147 staat ook de telling van de "Septuaginta" (de Griekse vertaling van het Oude Testament) en de "Vulgata" (de Latijnse vertaling) aangegeven.

Opvallend is de vertaling van de godsnaam JHWH, die, in de gangbare vertalingen door "Heer" of "He(e)re" weergegeven, in de Naardense Bijbel door "de ENE" wordt vertaald. Een weergave, die een polemisch karakter draagt: De God van Israël heeft er als de En(ig)e recht op, dat wij Hèm dienen en niet één van de vele goden, machten en krachten, die naar onze gunst dingingen.

De verhalende stof

Een derde noviteit, die ons opvalt, betreft de wijze van vertalen in de verhalende stof, waarin Oussoren als werkwoordsvorm overwegend de tegenwoordige tijd gebruikt. Dit blijkt reeds op de eerste bladzijde van zijn vertaling: "Dan zegt God: kome er licht ..." (Genesis 1 : 3) en: "Dan zegt God: "kome er een gewelf in het water ..." (vers 6). En zo lezen wij in het Nieuwe Testament niet meer het ons vertrouwde: "Toen zei Jezus", maar: "Dan zegt Jezus". De vertaler beoogt hiermee, de tekst actueler te maken, maar toch vragen wij ons af, of men het historische karakter van het verhaal zo geen geweld aandoet, – een gevaar, dat in een tijd als de onze, waarin het "Er is geschied" toch al sterk gedevalueerd is, o.i. niet te onderschatten valt.

Grensvervagend

In de inleiding (van de hand van Benno Barnard en Geert van Istendaël), die aan Oussorens vertaling voorafgaat, wordt onze aandacht gevraagd voor de "even vindingrijke als elegante" manier, waarop de vertaler "het netelige probleem van de tweede persoon enkelvoud" heeft opgelost. Hij voelde niets voor de "in alle opzichten verwerpelijke" optie, *U* voor God en *jij* voor "al de anderen" te gebruiken, waardoor "de bijbeltaal ineens verdacht veel begon te lijken op wat gebruikelijk is in deftige (sic!) Hollandse gezinnen", waar de kinderen *U* zeggen tegen de ouders en de ouders *jij* tegen hun nageslacht" (pag. 11). In zijn vertaling wordt God met *gij* aangesproken, terwijl er *ik* c.q. *mij* gebruikt wordt, als Hij sprekend ingevoerd wordt, en *hij* c.q. *hem*, wanneer er óver Hem wordt gesproken.

Het moet mij van het hart, dat ik – overigens met waardering voor de keuze van *gij* boven *u* – het vervangen van een hoofdletter door een kleine letter betreurt, als typerend voor onze tijd, waarin er in de ere-dienst keer op keer op gehamerd wordt, dat wij anderen in hun waarde moeten laten, terwijl de Ander bij uitstek, de hoog-heilige God, niet zelden tot een vriendelijke opa gedegradeerd, stelselmatig van zijn waarde wordt beroofd, waardoor voor de mens, Gods "partner" en "vriend", de weg geëffend wordt om op een gemeenschappelijke wijze met de Eeuwige om te gaan.

Theologische positie

"Vertalen is verraden", zegt een bekend spreekwoord. Altijd gaan er bij het overzetten van de ene taal in de andere elementen verloren. Vandaar, dat men predikanten vaak hoort zeggen: "In de door ons gebruikte vertaling van het zojuist gelezen Bijbelgedeelte lezen wij: ..., maar eigenlijk staat er: ...". Dit "verraad" komt echter ook hierin tot uiting, dat men, alle goede bedoelingen

ten spijt, in zijn wijze van vertalen eigen theologische inzichten steeds een woordje laat meespreken.

Ook in de Naardense Bijbel zijn de sporen hiervan duidelijk aanwezig. Dit blijkt al in de eerste verzen van Genesis 1: "Sinds het begin is God schepper⁴, – van de hemelen en de aarde. De aarde is woest en vormloos geweest, met duisternis op het aanschijn van de oervloed, – maar adem van God reeds wervelend over het aanschijn van het water". Alleen al het woord "sinds" – het eerste woord van deze vertaling – roept vragen bij ons op. Vragen, die worden beantwoord in de inleiding, waarin Oussoren afrekenet met de Staten-vertalers, wier "catastrofale interpretatie van Genesis 1 als een kosmogonie" – een beschrijving van het ontstaan van het heelal – blijk geeft van haar "fataal-historisch" karakter: het scheppingsverhaal, "in werkelijkheid een lofzang", is geen kosmogonie, maar – integendeel – "een parodie op het genre van de kosmogonie" (pag. 10). Een volzin, die een duidelijke stellingname verradert.

Waardering

Tot zover mijn kritische kanttekeningen, die overigens niets afdoen van mijn groot respect voor het gigantische karwei, dat collega Oussoren heeft geklaard: een Bijbelvertaling, die m.i. verre te verkiezen is boven de N.B.V., die, naar mijn smaak wat al te alledaags van karakter en op veel plaatsen meer parafaserend dan vertalend, de moderne mens teveel in het gevlij wil komen, waardoor zij de grondtekst onvoldoende recht doet, hetgeen ten koste gaat van de boodschap, die zij bedoelt uit te dragen.

Van harte wensen wij de Naardense vertolking van de oude Boodschap veel lezers en vooral veel vóórlezers toe, in de hoop, dat ook langs deze weg velen met het Evangelie in aanraking mogen komen.

- 1 De naam "Naardense Bijbel" is een reminiscentie aan de gewelfschilderingen in de Grote Kerk van Naarden, die het hart van de vertaler gestolen hebben. Hij hoopt met zijn vertaalwerk bij hen, die de nieuwe Bijbel ter hand nemen, iets op te roepen van de sfeer, die het werk van de Naardense kunstenaars uitstraalt.
- 2 Een uitgave van Skandalon en Plantijn in Vught, die in twee uitvoeringen verkrijgbaar is: de "klassieke tafelluitvoering, die € 69,50 kost, en een meer handzame editie in dundruk, waarvoor u € 67,50 betaalt. Bovendien is deze Bijbel op CD-rom leverbaar. De prijs daarvan is € 39,50.
- 3 In de tweede druk zijn in de indeling van "De Hebreeuwse Bijbel" een tweetal wijzigingen aangebracht; zowel de boeken Job en Spreuken als Ruth en Hooglied zijn onderling van plaats gewisseld.
- 4 Ook het woord "schepper" is, anders dan wij gewend zijn, met een kleine letter geschreven, overigens niet opmerkelijk in een tijd, waarin de creatieve, scheppende, kwaliteiten van de mens de laatste tientallen jaren zo sterk worden uitgegroot.